

dok!" Erre a száraz válasz: „Tanult meg volna inkább úszni...”

Valaki, valakik súlyosan elmarasztalhatók, de hiszen a művelet közben sokan besározzák magukat. Maradunk ezért a szélcsendben: versek jönnek, versek mennek, tanulmányokat írnak, írnak tanulmányokat a tanulmányról, kritikát írnak a kritikáról, szidjuk a tévét, a mozit, megbocsátunk, de nem felejtünk, felejtünk, de nem bocsátunk meg — haragszunk, vitázunk, belefulladásunk a kényelembe, unalomba, fesztiválokba, díjakba és felhúzzuk az orrunkat. Dédelgetjük egészségtelen eufóriánkat. Jól van ez így. A dolog döcög.

Ennyit előljáróban, és most félárbcra a háború zászliját, mert a kortárs megbízásából méltató sorokat kell írnom Bogdánfi Sándor *Magyari sirodalom* című kötetéről. Az egyetlenről. Ez a könyv az a bizonyos fehér holló, amely hogyan-hogy a csodával határos módon mégis meglátta a nyomdát, s hiába mondja Sándor barátunk szelíden, hogy „én a dalokat csak zörgöm, ne haragudjatok rám, könyörgöm”, az irodalomtörténészek nem pihentetik a csatabárdot. Lehet, hogy Bogdánfi Sándor nem sokat törődik irodalmi életünk „berendezésével” — neki van igaza —, mert vannak tabuk, vannak, s ezeknek a tabuknak a megszenteltségénélse főbenjáró bűn: legalábbis nálunk. Az olaszoknál, angoloknál, franciáknál rendelésre rajzolnak, írnak karikatúrát, torzképet, irodalmi szatírákat a szellem óriásairól, akik végeredményben éppen olyan halandók, mint a névtelen igazgató

és az ő Micikéje, mint Hacsek és Sajó. Mert nem minden írás remekmű — írhatta bárki —, s még egy remekmű is magával hordozza azokat a sorokat, amelyekről a humorista csöndes szóval megemlékezhet. Egy másfajta elbírálás alapján.

A szatíra nem az író elé, mögé helyezi el a kérdőjeleket. A szatirikus tolla megmagyarázza, hogy az értésnek van forgatható szótára és végső esetben népszerűsíti is egy-egy kötet szerzőjét. Vagy ha úgy tetszik: egy egész tartomány vagy nemzet irodalmát. Hiszen — ez nem kétséges — az olvasók népes tábora szivesebben vásárolja meg azt a kötetet, amely az ismeretlen szerzővel foglalkozik, mint az ismeretlen szerző vasok kötetét. A humoros kiigazítás úgyszintén az irodalom szolgálatában áll, a *Magyari sirodalomban* fellelhető találó szatíra lehet, hogy nem tömjéntüst — pedig a tömjén füstje köhögtes —, de igaz. Hisszük, hogy az író tudata vallja, működteti a tudatát minduntalan és nagy szívvél kacag írásainak torztükre előtt.

A kötetben Arany Jánostól Kolozsvári Grandpierre Emilen keresztül sokan kaptak „sirodalmi feliratot”, s közöttük ott lapulnak a mi kis kápolnánk „papjai” is, s ez az „egy kalap alá gyűjtés” az utóbbiakra nézve ugyancsak hízelgő.

Mégis tudva-tudom, hogy íróink szünet nélkül puskaport szagolnak a kávézacc felett. Háborús idők. Magyar sirodalmunk vidám fakesztje mellett én mégis mosolyogva állok. Bogdánfi Sándor is. Van remény.

SZÜSZNER ZOLTÁN

SZÍNHÁZTÖRTÉNETÜNK MOZAIKKOCKÁI

Színházi életünk I. Naplók, emlékezések, levelek.

Összeállította: Gerold László.

Forum, Újvidék, 1976.

A *Színházi életünk I.* egy három kötetre tervezett dokumentumgyűjtemény első könyve, mely színház-történetünk 1918-cal bezáródó korszakának napló-, emlékezés- és le-

vélanyagából tesz közzé előszóval és jegyzetekkel ellátott válogatást Gerold László tollából. A következő két kötet a tervek szerint a levéltári forrásanyagot és „a

másodlagos jellegűnek nevezhető, nyomtatásban, főleg a sajtóban napvilágot látott" anyagot tartalmazná. (18.)

Az első kötet anyaga nem szorítkozik csupán Vajdaságra. A jugoszláviai magyar színházi élet emlékei között tallózva, a szerkesztő megpróbálta feleleveníteni a magyar nyelvű színjátszás kezdetben töredékes, majd a XIX. század utolsó negyedétől kezdve egyre intenzívebben jelentkező mozaikkockáit a szubjektív élményanyagok tükrében. Így a Horvátországra és Szlovéniára vonatkozó adatokat tartalmazó levél- és naplótöredékek is helyet kapnak a gyűjteményben. Reméljük, a másik két kötet is ezt a gyakorlatot fogja majd követni. Ugyanis eddig művelődéstörténeti kutatásaink csak ritkán terjedtek túl szűkebb hazánk határain (ilyen kitérőt tett többek között Lőrinc Péter a lendvai nyomda történetének kutatásakor), viszont a jugoszláviai magyar művelődéstörténeti hagyományaink feltárása érdekében szükséges lenne a továbbiak során ezt a gyakorlatot megvalósítani nemcsak színház-történetünk, de kulturális életünk egyéb területein is. Mert kutatásaink eredményei alapján csakis így kaphatunk majdan egy teljesebb képet a „peremvidék” művelődési múltjáról mint az egyetemes magyar művelődéstörténet szerves részéről, amely ugyanakkor az itt élő összes népek művelődéstörténetére is hatással volt, tehát a komparatív kutatásokat is elősegítheti.

Az összeállításakor Gerold László „a helyhez és időrendiséghez kötődő csoportosítás” elvét tartotta legcélszerűbbnek. Az itt közlött forrásanyag szubjektív jellegéről szólva megállapítja, „hogyan ami annak levonása után megmarad, mégis sokat elárul a múlt idők színházi életéről”. (17.)

Lássuk csak, miről is van szó tulajdonképpen. Arról, hogy melyik társulat mikor, hol, milyen körülmények között vendégszerepelt egy-egy városunkban. A társulat igazgatóinak, színészeinek neveit más forrásanyagból is megismerhetjük (kérvények a városi tanácshoz, a különféle színházi almanachok, újságok is tartalmaz-

nak erre vonatkozó adatokat), az előadásokkal a sajtóban közzétett kritikák, ismertetések is megismerethetnek bennünket, de a színjátszás és a közönség kapcsolatáról, a színészek életviszonyairól, magának a közönségnek a hétköznapjairól egy-egy levél, visszaemlékezés, naplótöredék sokszor önkéntelenül is nagyon sokat elárulhat, mint ahogyan ezt ez a gyűjtemény is bizonyítja. Tehát amikor egy ilyen dokumentumgyűjteménnyel közelebbről megismerkedünk, ismereteink sokkal több irányban bővülnek, mint ahogyan az az első pillanatban esetleg elképzelhető.

Szuper Károly naplója például többek között adatokat tartalmaz a piaci árákról is, a szerb és bunyevác közönség viszonyáról a magyar színészekhez, de azt is megtudjuk, hogy 1845-ben és 1846-ban a szabadkai közönség „csak a boházatok, énekeket és a borzasztó szomorú darabokat” szerette. (29.) Májusban a közönség száma megcsappant, mert „szegény és gazdag kivétel nélkül földje műveléséből élvén, nyáron csak vásárcsajon be a városba néhány órára”. (35.)

Molnár György emlékiratában a szabadkai közönségről szólva megállapítja, hogy a nők voltak a leghűségesebb látogatói a színházi előadásoknak, míg a férfiak csak időnként kukkantottak be rövid időre a színházterembe, idejük nagy részét a színház melletti vendéglőben töltötték kártyázással és ivással. Török Pista jutalomjátékára 40 forint előleget kapott, „melyet egész télen sem tudott elkölteni, mert Szabadkán úgyszólván minden ingyen volt”. (38.)

Kosztolányit megelőzve, Molnár írta le talán legelőször: „Szabadka csúnya egy nagy sárfészek volt; ötlovas üres szekér kerekettkötő bűzös tócsák közül magasan emelkedik ki egy nagy ház — palota, az új színház”. (38.) S ugyancsak ő írta Szabadkáról később (1880 és 1881 között): „Mily változás a régi paraszt város és a mai úriás közt? A feneketlen sáros utcák, utak eltűntek, gránit kockán gurul a kocsis, a piros dús gabonától rakott szekér” (67.) részletesen leírva a módos bunyevác lány „dús

kelengyjével" megrakott „vagy tíz” kocsit.

Déryné naplóját olvasva megtudjuk, hogy Becskerekén „egy özeveg rácnéhoz jutottam. Egy szót se tudtam vele beszélni, csak in-tegettem neki, hogy maradjon oda-bent, elférünk. Azután a legjobb barátém lett”. (107—108.)

Gerold előszavában egy kicsit a máról is szó van. Nem árt, ha tudatosodik bennünk néhány dolog: a zrenjanini színház épülete gabonarakár volt, melyet még 1839-ben alakítottak át. A szabadkai színház épülete 1854-ben készült el, az utolsó, kimondottan színházi épület vidékünkön pedig csaknem száz évvel ezelőtt, 1882-ben épült fel Zomborban.

A színházi közönség nevelése hosszú folyamat, „évtizedeket igényel, és igényelt is”. (13.) S még valami: volt időszak, amikor „az úvidéki Szerb Nemzeti Színház plakátjait négy nyelven nyomtat-ták”. (17.) A közzétett forrásanyag irodalmi értékét Gerold megkérdő-jelezi ugyan, de jelen esetben nem ez a döntő követelmény, „hanem a belőlük kiolvasható valóság meg-

idézése, megismerhetősége” (22.), s ebben teljes egészében egyetértünk vele.

Szólni szeretnénk még a könyv kivitelezéséről, annál is inkább, mert van néhány kifogásolnivalónk, s szeretnénk, ha ezt az elkövetke-ző két kötetben kiküszöbölnék.

Már megszoktuk (amit külön-ben nem volna szabad), hogy meg-jelenő könyveinkben gyakran sok a sajtóhiba, mondhatnánk azt, meg-engedhetetlenül sok. Ez esetben is (csak az értelemzavarókat említjük): a 162. oldalon dr. Csi-hás Benő helyett dr. Csikós Benő, a 224. oldalon pedig a kéttornyú templom helyett háttornyú temp-lom szerepel. A közzétett fotókópi-ák minősége is gyenge. Az adatgyűj-tés munkája, legyen az bármilyen jellegű, hosszú időt, türelmet igé-nyel. A kutató tehát megérdemli, hogy fáradságos munkájának ered-ménye megfelelő tiszteletben része-süljön a nyomda részéről is.

A *Színházi életünk I.* nemcsak a kutatók számára értékes forrás-anyag, de az olvasók szélesebb ré-tegének érdeklődésére is számot tarthat.

KAICH KATALIN

KIS KÖNYV ZENEI ÉLETÜNKRŐL

KÉNYERES KOVACS MÁRTA: *Régi nóta, híres nóta...*

Életjel Miniaturák 31. Szabadka, 1976.

A könyv címe találó, sok dalos szá-mára vonzó is lehet, hiszen az ő világát hozza vissza vissza romantikus zengésével, de ha elolvasása után letesszük a könyvet, majd más gon-dolatok ébresztésével újra átlapoz-zuk, érezzük, hogy az alcíme (*Arnold György, Gaál Ferenc és Lányi Ernő. élete és munkássága*) sokkal többet mondó. Talán ezzel magya-rázható, hogy eddig csak azoknak a hivatásos muzikusoknak, zene-tanároknak, zenetörténészeknek ke-rült a kezébe, akik állandó figye-lemmel kísérik könyvkiadási tevé-kenységünket, és fokozottabb ér-deklődéssel fordultak azok felé a

kiadványok felé, melyek szellemi életünk ismeretlen, vagy kevésbé ismert értékeit tárják fel.

A köztudatban nagyon kevés adat él abból, ami Szabadka zenei életének múltját akár töredékesen is megőrizte. Zenei hagyományaink-ról gyakran beszélünk, hivatkozunk is rájuk, mert nem egy lap, köz-löny vagy zenei folyóirat említést tesz rólunk, de nem tudjuk, hogy ezek a hagyományok, amelyekből élve városunk — a letűnt egy-két emberöltő alatt is — több neves muzikust adott, milyen erjesztő erőt hordanak magukban s ennek gyökerei mennyire nyúlnak vissza